

Barmerovnene

Pottemagerovne fra 1300-årene

Af Jan Kock

1. Barmer og pottemageren

Landsbyen Barmer ligger i en lavning mellem de store morænebakker, som helt omgiver byen. Nordligt i byen har der gennem mange år været gravet sand til et lokalt cementstøberi. Produktionen er indstillet for en del år tilbage, men siden er der af og til blevet taget lidt sand i graven, hvilket har forårsaget nye skred, hvor der blev gravet i den omkring ti m høje skrænt ind mod morænebakken.

Knud Andersen, som var ejer af sandgraven, og dennes søn Peter Andersen havde gennem længere tid bemærket, at der nogle steder øverst i kanten af sandgraven var mørke fyldskifter. Ved et nøjere eftersyn blev der også fundet potteskår flere af disse steder (fig. 1). Specielt i ét område var der flere kilo skår. Denne iagttagelse fik i 1984 funderen til at henvende sig til Aalborg Historiske Museum.

Efter en lille, hastig forundersøgelse stod det klart, at der var tale om et pottemageri, som ud fra de fundne skår måtte have været i funktion en gang i 12-1300-årene.¹

2. Besigtigelsen

Ved forundersøgelsen blev der fra sandgravens kant gravet ind i det mest markante af de mørke fyldskifter. En noget usædvanlig forundersøgelingsform hvor der blev gravet vertikalt i stedet for horisontalt, som jo ellers er det almindeligste. Agtpågivenhed

var nødvendig, for der var stor risiko for at styrte ned ad den ti m høje skrænt.

De mørke lag var præget af meget trækul og aske foruden ganske mange potteskår fra mere eller mindre reduceret brændte skåle, potter og kander. En m inden for sandgravens kant dukkede der en delvis brændt lerkonstruktion op, som stod næsten lodret og forholdsvis præcist mod det sandede affaldslag og undergrunden, der var rent sand. Yderst var leret råt, men efterhånden som der blev skåret ind i det, blev det mere og mere brændt for endelig at være fuldblændt på den modsatte side. Her viste der sig også kanten af en vandret lerplade, der ligeledes var fuldblændt i overfladen. Der kunne ikke længere være tvivl om, at det var en pottemagers ovn, som var fundet.

3. Undersøgelsen

Ud over de få ældre fund af pottemagerovne fra Farum Lillevang og Faurholm på Sjælland, var der to år tidligere fremkommet en middelalderlig pottemagerovn ved Hellum og i 1984 endnu en ovn ved Kragelund nord for Silkeborg. Da de alle var af forskellig konstruktion, var forventningerne store til den nye ovn.

Undersøgelsen blev gennemført i maj måned 1985. I arbejdet deltog Connie Jantzen og Bente Springborg, begge studerende ved faget Middelal-

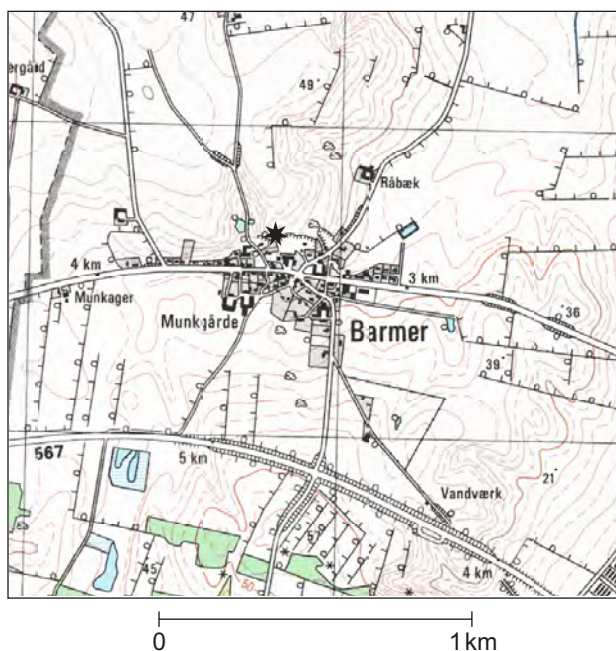

Fig. 1. Fundstedet angivet på nutidigt kort i 1:25.000.

derarkæologi på Moesgård, Aarhus Universitet og endelig ejerens søn stud.mag. Peter Andersen foruden undertegnede som ansvarlig for undersøgelsen. Mens arbejdet stod på, blev stedet besøgt af mange interesserede og også af den gruppe af fagfolk og vidende pottemagere, som havde fulgt undersøgelsen af Hellumovnen. Beretning for undersøgelsen ved Barmer, som kom til at omfatte to ovne, opbevares på Aalborg Historiske Museum under jr. nr. 1623.²

4. Terrænet omkring ovnene

Ved den endelige undersøgelse af området blev der konstateret to ovne, som var placeret på en moræne-

bakke af sand, der skrånede en del nedad mod vest (fig. 2). Inden for undersøgelsesområdet kunne der ikke påvises nogen gammel vegetationsoverflade, undtagen måske i et bælte foran fyråbningen til ovn I, men i så fald var det godt omrodet og trådt i stykker.

På et eller andet senere tidspunkt var hele det undersøgte område blevet dækket med påkørt jord og sand i et lag med en tykkelse på godt én m (fig. 3). Årsagen til dette massive jordarbejde blev aldrig klarlagt. Men det er nærliggende at antage, at årsagen er den, at man i nyere tid har rømmet overjord af, inden man gravede sand, eller også at partier af det fremgravede sand var af en uegnet kvalitet, så det måtte kasseres (fig. 4).

Lidt vest for udgravningsområdet går en nu delvis tilgroet markvej nede fra landsbyen op til området med ovnene. Om denne vej har været i brug i pottemagerens tid kan selvfølgelig ikke siges, men terræforholdene gør det dog sandsynligt. På vejen op fra landsbyen passerer markvejen et område, hvor der i et markant, afgrænset areal er en ren forekomst af ler. Måske kan det være her, pottemageren har hentet sit råmateriale til potterne.

Begge ovne var orienteret omtrent øst-vest med indfyring og arbejdsplads vest for ovnene, således at pottemageren udnyttede det skrånende terræn. På den måde opnåede han et forsænket areal, en fyrgrav, uden at have nødig at grave en sådan. Hele arbejdsområdet var præget af gentagne brændinger i form af delvis sintrede skår, aske, trækul og brændte dele af lerkopper fra ovne på stedet. Der kan sagtens ligge flere ovne på de ikke udgravede arealer. Nogle m nordøst for det undersøgte område, i kanten af sandgraven, er der fundet et mindre, mørkt fyldskifte og noget keramik.

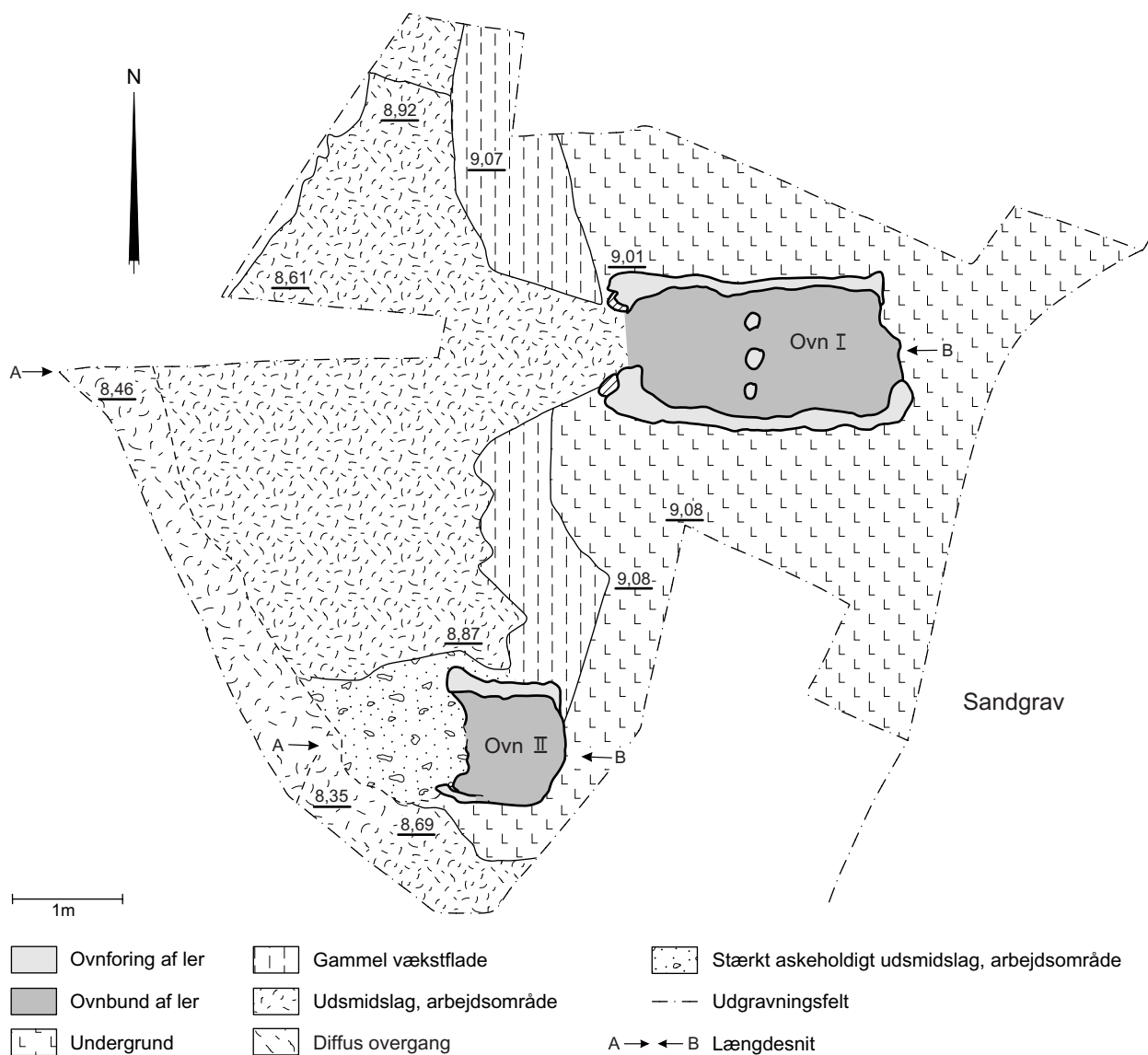

Fig. 2. Oversigtsplan med ovn I og II. Den horizontale stratigræfi antyder, at ovn I har fungeret senere end ovn II. Den fundne keramik i de to ovne er så ens, at tidsforskellen må være minimal. Rentegning: Sven Kaae.

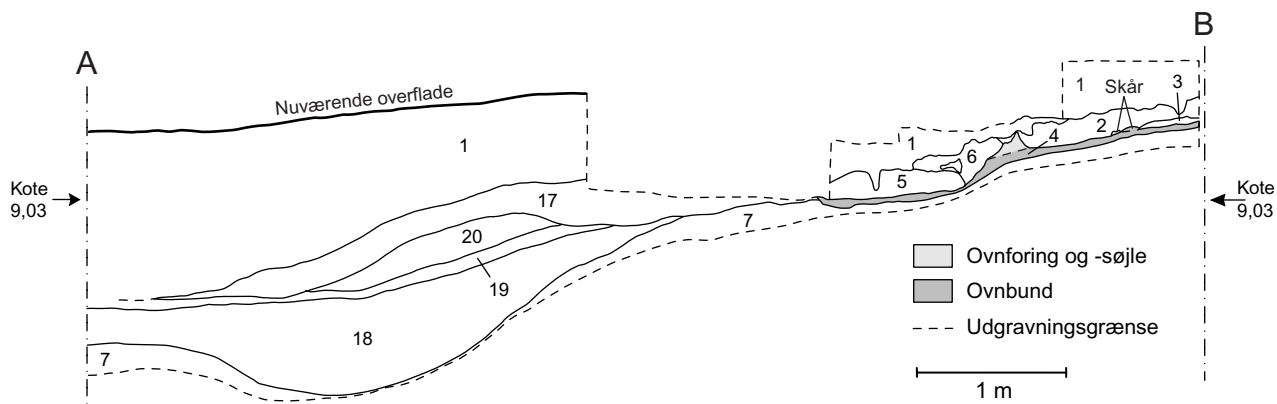

Fig. 3. Længdesnit gennem ovn I og arbejdsområdet vest for ovnen. Lagbeskrivelse og tolkning: 1. Brunligt, sandet, påfyldt lag. 2. Knoldet, rødbrunt til gulbrunt brændt ler, trækul og keramik, nedstyrtet ovnkappe. 3. Gråsort sand på ovenbund indeholdende keramik. 4. Delvis brændt ler, ovenbund og nederste del af søjle. 5. Som 2, men ikke så hårdt brændt. 6. Let fedtet lag med hårdt brændte lerstykker, kappe- og søjlestykker, nedstyrtet ovnkappe og søjler. 7. Gult sand, undergrund. 17. Sandet lag med aske, trækul, keramik og stykker af ovnkappe, udsmidslag, arbejds- lag. 18. Brungråt sandet lag med småsten, lidt trækul og lerpartikler, vækst- og erosionslag. 19. Som 20, men udvasket og gråligt, bygge- lag. 20. Gråspættet gult sand med en smule trækul, opkastet undergrundssand, ovnsens bygge- fase. Rentegning: Sven Kaae.

Fig. 4. Længdesnit gennem arbejdsområdet vest for ovn I. Det kraftige opfyldningslag markeret med nr. 1. på fig. 3 dominerer lagfølgen. Bagerst ovn I, hvor profilen gennem ovnen er fjernet. Set fra sydvest.

Fig. 5. Ovn I frilagt. Forrest indfyngningen og fyrkammeret. Indfyngningsåbningen er på begge sider forstærket med en stenforing. Til højre i fyrkammeret ligger et par nedstyrtede søjlestykker in situ. De øvrige nedfaldne søjle- og kappestykker er fjernet. Tre søjler har adskilt fyr- og ovnkammer. Bag ved igen ovnkammeret med en del kar stadig liggende på plads som de blev fundet. Bagerst hullet hvorigennem potterne blev bragt ind i ovnen. Foran ovnen et arbejdsområde, hvorfra pottemageren har fyret ovnen. Set fra nordvest.

Det vil ikke være unaturligt, at ovnene har været overdækkede for at beskytte dem mod vejr og vind. Men på det undersøgte område er der ikke konstateret spor efter nedgravede stolper eller andre fænomener, som blot antyder tilstedeværelsen af noget sådant. Ej heller er der påvist egentlig bebyggelse. Pottemageren kan fint have boet nede i Barmer by og så haft sine ovne i byens udkant.

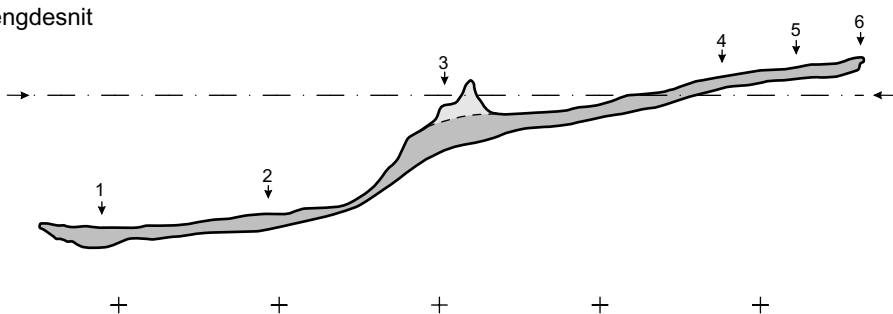
Fig. 6. Den sydlige halvdel af ovn I frilagt ned til ovenbunden. Længdeprofilen gennem ovnen står intakt, se fig. 3. Forrest indfyngningsåbningen. I midten en af søjlerne som adskiller fyrkammer og ovnkammer. I ovnkammeret ses keramik, der ligger, som det blev fundet ved undersøgelsen. Bagerst indsetningsåbningen. Lagene over ovenbunden består i alt væsentligt af nedstyrtede partier af ovnkappen. Det kraftige fyldlag, lag 1 på fig. 3, har også strakt sig ind over ovnen, men er fjernet af hensyn til faren for nedskridning under det arkæologiske arbejde. Set fra sydvest.

5. Ovn I

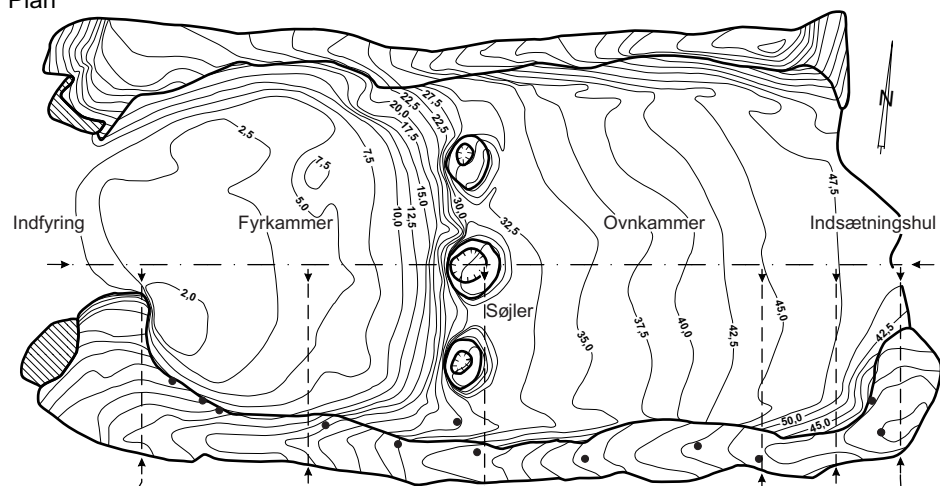
Ovnens nederste del stod godt bevaret. Da der ikke var flere faser eller ombygninger, står det ganske klart, hvorledes opbygningen af anlægget er foregået (fig. 5).

For at opnå en godt isoleret ovn havde man, før man gik i gang med at bygge selve ovnen, gravet et omkring 50 cm dybt hul ned i undergrunden, hvori

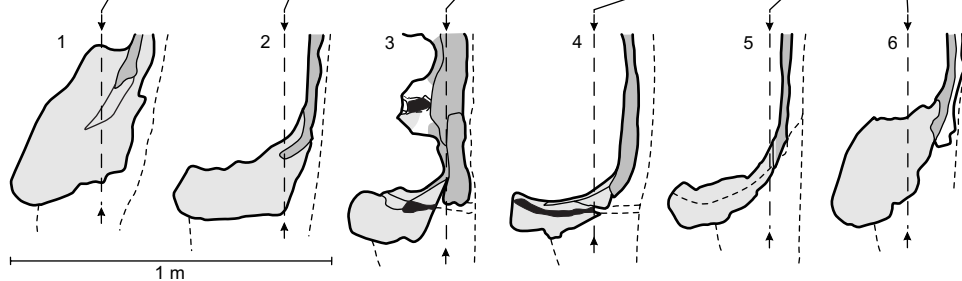
Længdesnit

Plan

Tværsnit

● Forkullet gren   ◉ Hul efter gren   ▨ Sten   □ Ovnforing af ler   ■ Ovnbund af ler

Fig. 7. Ovn I, plan, længdesnit og seks tværsnit. Mod vest fyråbningen og fyrkammeret, midt for de tre søjler, som har adskilt fyr- og ovnkammer, dernæst ovnkammeret og endelig mod øst indsætningsåbningen. Ved denne åbning står den sydlige vange intakt. Den nordlige vange var også bevaret, men blev gravet bort inden anlægget blev erkendt. Koterne har en højdeforskel på 2,5 cm. Tegning: Jan Slot-Carlson, rentegning: Sven Kaae.

Fig. 8. Det frilagte fyrkammer. Den noget ujævne lerforing af kammerets bund og sider ses tydeligt. Forrest de tre søjler som adskiller de to kamre i ovnen. Bag søjlen til venstre nede i fyrkammeret ligger et par nedstyrkede søjlestykker in situ. Det største stykke er 22 cm langt. Mindre søjlestykker er fjernet. Set fra øst.

Fig. 9. Tværnsnit gennem fyrkammerets sydlige side, snit 2 på fig. 7. Det ses tydeligt, at den forede lerbund i ovnen går ud under den kraftige lerforede væg, og at det kun er de inderste cm af foringen, der er fuldblændt. Til venstre for lerbindingen står et lille stykke af den omgivende undergrund tilbage for at give foringen støtte under den arkæologiske undersøgelse. Set fra øst.

Fig. 10. Den frilagte ovn I. Forrest fyrkammeret, med den rødbrændte lerforing. Bagerst i ovnkammeret ligger endnu keramik, som det blev fundet ved undersøgelsen. Set fra vest.

Fig. 11. Ovn I under udgravning. Profilen gennem ovnens længdeakse står endnu intakt. Under udgraverens arm ses bunden af indsætningsåbningen og lidt til venstre den bevarede vange til åbningen. Set fra øst.

Fig. 12. Tværsnit gennem ovnkammerets sydlige side, snit 5 på fig. 7. Det anes, at bunden er lagt ud som en plade, inden siden er bygget op. Set fra øst.

Fig. 13. Tværsnit gennem ovnkammerets sydlige side, snit 4 på fig. 7. I ovenforingen ses den forkullede del af en kæp og ned i undergrunden et hul efter den borttrådnede del. Set fra øst.

ovnen så blev bygget op. Ovnens var disponeret med et adskilt fyr- og ovnkammer, hvor fyrkammeret kom til at ligge godt 25 cm lavere end ovnkammeret. Da man gravede ud til den del, hvor ovnkammeret skulle være, tog man også højde for, at det færdige ovnrum skulle have en svagt stigende bund op mod indsætningshullet ved ovnens østende (fig. 6).

I alt var ovnen disponeret til at være ca. 2,5 m lang, heraf udgjorde fyrkammeret omkring 1,20 m, bredden var i hele ovnens længde knap 1,5 m. Altså en rektangulær grundplan med afrundede hjørner (fig. 7).

Fyrkammerets lidt trugformede hul var i bunden foret med en stærkt magret lerblanding, der var lagt ud i en tykkelse af godt 5 cm (fig. 8). Denne lerblanding er blevet undersøgt på Danmarks Geologiske Undersøgelser og synes at vise, at der rimeligvis er anvendt lokalt moræneler, som er domineret af fin-

sand, en stærkt sandmagret lerblanding. Se nærmere om analysen i Birgit Als Hansen og Morten Aaman Sørensen's artikel *Baggrund for rekonstruktion af ovnene i 1987*. Det har dog ikke været muligt at afgøre, om det er en forekomst af sandet moræneler, der er anvendt, eller om der er blevet blandet sand i moræneleret inden anvendelsen.

Fyrkammerets sider, bevaret i op til ca. 35 cm højde, var groft opklinede i den samme magre lerblanding (fig. 9). Adskillige steder sås tydelige fingeraftryk fra den eller de, der havde bygget ovnen. Siderne i fyrkammeret var omkring 10-15 cm i tværmål, dog var vægtykkelsen omkring indfyringsåbningen helt oppe på 40 cm, og desuden var den stærkt udsatte åbning forstærket med et par store granitsten, der oprindeligt har været beklædt helt med ler. Indfyringsåbningen stod bevaret nogenlunde intakt, dog

Fig. 14. Tværnsnit ved adskillelsen mellem fyr- og ovnkammer ud for søjle, snit 3 på fig. 7. Strukturen i leret omkring søjlestykket viser, hvorledes leret er formet omkring en kæp, der senere er forkullet. Set fra øst.

var der skallet ret store lerflader af på grund af den kraftige påvirkning både mekanisk og i form af varme, som denne del af ovnen blev udsat for under brændingen. I den lidt slidte form, indfyringen blev fundet i ved undersøgelsen, havde den et tværmål på knap 60 cm, så da ovnen var nybygget, har indfyriingshullet formentlig været omkring 50 cm bredt. Indfyriingsåbningens højde var det ikke muligt at fastslå, dog må den have været højere end de bevarede dele af vangerne.

Ind mod ovnkammeret var foringen af fyrkammeret gjort mere omhyggeligt, og leret var udlagt i et tykkere lag. Det var helt tydeligt, at man havde været omhyggelig med, at den ret stejle stigning ind imod ovnkammeret fik en glat overflade (fig. 10). I det stærkt sodsværtede fyrkammer kunne der påvises en enkelt reparation af lerforingen.

Fig. 15. Længdesnit gennem den midterste søjle, se fig 7. Fyrkammer til venstre og ovnkammer til højre. Det ses, at søjlen, som de øvrige to, har en markant hældning mod fyrkammeret. Set fra syd.

Det var karakteristisk for foringen i såvel fyr- som ovnkammer, at overfladen inde i ovnen var fuldblændt, og de steder, hvor varmen havde været særlig stor, var foringen krakeleret og svær at udgrave. Oftest var den sikreste måde at erkende den så stærkt brændt flade på at banke på den, da den gav en karakteristisk, hul lyd fra sig, som løstliggende, nedfaldne ovndele ikke gjorde.

Ovnkammerets bund var omhyggeligt beklædt med en jævn foring af magert ler, dog kun i et lag der havde en tykkelse på mellem 2 og 5 cm. Bunden havde en svag, jævn stigning mod ovnens østende.

Fig. 16. Fyrkammeret med længdesnit intakt. I profilen anes nedfaldne ovn- og kappestykker. Set fra syd-vest.

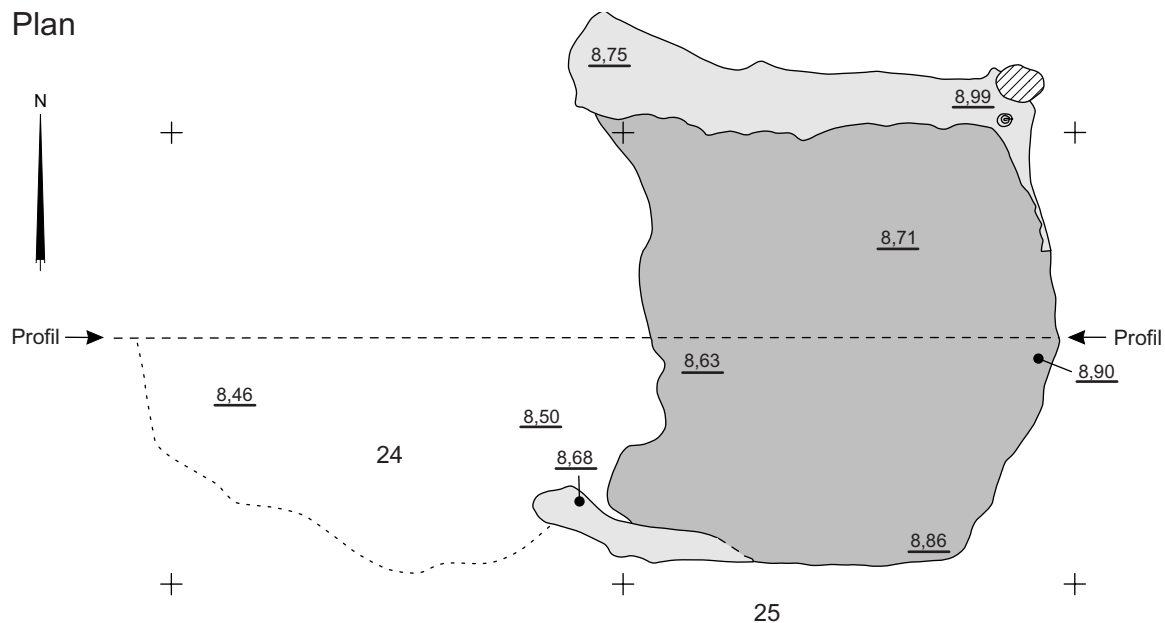
Langs hver side var der i det endnu bløde ler udformet en godt 5 cm bred, ganske flad rende, der i ovenns østende fortsatte rundt i hjørnerne og først sluttede ved indsætningsåbningen. Nogen egentlig funktion af denne rende var ikke indlysende, måske er den blot opstået lidt tilfældigt i forbindelse med opkliningen af overgangen mellem ovnkammerets bund og sider.

I østenden af ovnen var kappen gjort noget kraftigere og ved den indsætningsåbning, som var placeret her, havde man været meget omhyggelig med at forme vangerne til åbningen jævnt runde. Denne åbning må have været omkring 60 cm bred, selv

om det ikke kan siges helt præcist, da den nordlige vange desværre blev gravet væk ved forundersøgelsen, inden det var blevet erkendt, af hvilken art anlægget var (fig. 11). Åbningens højde var det ikke muligt at fastslå.

De udlagte snit i ovnkappen viste entydigt, at opbygningen af kappen først var sket, efter at ovnbunden var gjort færdig. Inden man fortsatte med at opbygge ovnkappen, konstruerede man et skelet af tynde grene, hvoraf de fleste var hassel, men også røn havde fundet anvendelse.³ Det var muligt at påvise, at flere af grenene var blevet tilspidset for lettere at kunne stikkes ned gennem den udlagte fo-

Plan

Profil

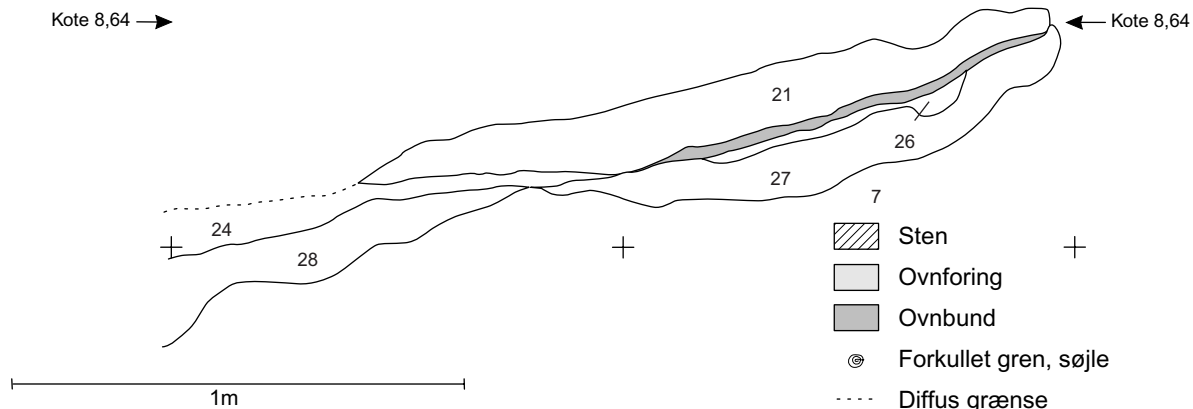

Fig. 17. Ovn II, plan og længdesnit. Lagbeskrivelse og tolkning: 7. Gult sand, undergrund. 21. Gulbrændt, knoldet ler, nedstyrtet ovnkappe og søjlestykker. 24. Askelag, udsmids- og arbejdsområde. 25. Lørholdigt sand, udsmidslag. 26. Sandlomme, formentlig undergrund. 27. Mørkegult sand, varmepåvirket undergrund. 28. Sandblandet muld, muligvis dele af gammel overflade. Rentegning: Sven Kaae.

ring i ovns bund og videre ned i undergrunden. Grenene eller støjlerne var anbragt lidt uregelmæssigt med omkring 20 cm afstand, og langs ovns sydlige side kunne der påvises spor efter 12 styk (fig. 12, 13 og 14). Når der ikke er påvist aftryk på den nordlige siden af ovnen, skyldes det, at det blev besluttet ikke at destruere den nordlige halvdel af ovnen. Når der var bevaret så forholdsvis meget af dette grenskelet, skyldes det, at træet var forkullet under brændingen af potter. Den del af støjlerne, der gik ned i undergrunden, og som ikke var forkullet, kunne tydeligt erkendes som et mørkt, formuldet fyldskifte.

Ovnkappen var bygget op af det samme, stærkt sandblandede ler, som var blevet brugt til foringen af bunden. Kappen var i næsten hele sin udstrækning bevaret i en højde af 35-40 cm, hvilket var den del, som lå gravet ned i undergrunden. Det var tydeligt at se, at kappen var bygget i vandrette lag af omkring 10-15 cm højde; overalt var der mere eller mindre tydelige aftryk af pottemagerens fingre, selv om overfladen var glattet mere omhyggeligt end i fyrkammeret. Tykkelsen på kappen varierede en del, men lå oftest på omkring 12 cm.

Ovnkappen var generelt ikke gennembrændt. Ind mod ovnrummet var den fuldbændt, hvorimod den på ydersiden ikke havde nået tilnærmelsesvis den grad af brænding, faktisk var der overvejende tale om, at leret hér stadig var nogenlunde rå. De nedstyrtede partier af kappen viser, at den har været jævnt buet, uden skarpe overgange. Tykkelsen af kappen har været nogenlunde den samme som på siderne nemlig omkring 12 cm.

På overgangen mellem fyr- og ovnkammer var der anbragt tre søjler med en indbyrdes afstand på omkring 25 cm. Hver søjle var klinet op af ler omkring

en kæp, som var stukket ned gennem ovnbundens ler. Søjlerne havde en diameter på mellem 18 og 20 cm, overgangen mellem ovnbunden og søjlerne var blødt afrundet i det endnu fugtige ler. Søjlerne var i tværsnit runde til let ovale og havde en svag hældning ind over fyrkammeret (fig. 15). Om denne hældning var tilsigtet eller blot opstået tilfældigt under brugen af ovnen, var det desværre ikke muligt at afgøre. Den bedst bevarede søjle stod bevaret i en højde af 20 cm, men nedenfor i fyrkammeret lå adskillige, nedstyrtede stykker af søjlerne. Det bedst bevarede stykke målte i længden 22 cm (fig. 5 og 8). Deraf følger, at man med nogen sikkerhed kan tillade sig at sige, at søjlerne i hvert fald har haft en højde på mindst 42 cm.

6. Ovnens funktionstid

Under eller mere sandsynligt efter den sidste brænding er ovnkappen styrtet sammen, således at pottemageren ikke har kunnet redde alle sine potter. I hvert fald blev der ved undersøgelsen fundet en del næsten hele kar i ovnkammeret, som lå knust under nedstyrtede partier af ovnkappen. Ovnen bærer ikke spor efter radikale ombygninger. Det eneste sted, der virkelig kunne påvises en reel udbedring, var i dele af fyrkammeret.

Derfor kan man heller ikke andet end gisne om, hvor mange brændinger ovnen har holdt til. Det afhænger jo af så mange faktorer. Hvis pottemageren blot én gang har været uheldig med at overfyre ovnen, var dens dage givetvis talte. På den anden side kan ovnkappen sagtens være fornyet eller udbedret adskillige gange, uden at det har sat sig spor i de bevarede dele af ovnen. De kraftige affaldslag i området ud for indfyringsåbningen, som både indeholdt trækul, aske, keramik og mange til dels stærkt for-

Fig. 18. Ovn II med profilvæg, se fig. 17, på langs gennem anlægget. Set fra øst.

brændte stykker af ovnkappe, antyder i det mindste, at der har været brændt potter gentagne gange på stedet.

De mange kappestykker betyder ikke nødvendigvis, at det lige netop er ovn I, der er bygget om, der kan også være tale om andre ovne lige i nærheden. Lige syd for påvistes jo ovn II, og der er bestemt gode muligheder for at finde en eller flere ovne nord for ovn I.

Det meget trækul, der blev fundet på stedet, viser, at der er blevet foretrukket løvtræ til brændingen, og at brændestykkerne overvejende havde haft en diameter på mellem seks og ti cm.

7. Ovn II

Nogle m syd for ovn I påvistes endnu en ovn. Også denne var anbragt således, at man udnyttede den naturligt skrånende bakke og derved undgik at skulle grave en særlig askegrav. Dette er nok også en medvirkende årsag til, at ovn II har fået en svag drejning i forhold til ovn I, således at den havde en orientering i nærheden af VSV-ØNØ. Denne ovn synes at have været af samme størrelse og type som ovn I. Således var der bevaret en skrånende lerplade, der var brændt på oversiden, og som var afgrænset på nord- og sydsiden af en ovnkappe, der dog kun var delvis bevaret (fig. 17).

Oven på ovenbunden lå et tyndt askelag, og derover igen et stort stykke nedstyrtet kappe som var del af lag 21 på fig. 17, der var så hårdt brændt, at den for en stor del var stærkt krakeleret (fig. 18). I dette lag lå også rester af brændt ovnlør, hvor formen på en del af stykkerne tydeligt viste, at det var rester af søjler, lig de stykker som blev påvist i oven I. Ovnen hér har altså også haft en adskillelse mellem oven- og fyrkammer i form af søjler.

I de udlagte snit var det kun muligt at påvise en enkelt støjle i østenden af det bevarede stykke af den nordlige ovenkappe. I det mindste giver det en antydning af, at kappen også hér har været bygget op over et skelet af grene.

I og omkring denne oven blev der næsten selvfølgelig fundet en del aske, trækul, ovnlør og endelig keramik.

Oven II var dog betydeligt dårligere bevaret end oven I og lader dermed to tolkningsmodeller stå åbne, selv om der ikke kan være megen tvivl om, at ovnen er af samme type som oven I.

En mulighed er, at det, der er påvist, er en del af ovenkammerets bund. Der var nemlig, som ved oven I, bevaret en delvis brændt lerplade, der havde en svag, jævn stigning fra vest mod øst. Mod nord og et kort stykke mod syd stod den nederste del af ovenkappen intakt. I det nordøstlige hjørne af bundpladen var der bevaret svage spor, efter at ovenkappen drejede mod syd, og som dermed kan have dannet nordøsthjørnet i ovenrummet. Rigtigheden af denne tolkning forudsætter, at fyrkammeret er blevet gravet bort ved en senere forstyrrelse, hvilket også er en reel mulighed, da området vest for lerpladen er forstyrret.

Den anden tolkningsmodel er, at det fundne er resterne af ovenns fyrkammer, som jo ligger lavere

end ovenkammeret, forudsat at oven II er af samme type som oven I. Den korte udløber mod syd i den østlige ende af den nordlige ovenkappe er så det sted, hvor overgangen til ovenkammeret har været, og hvor søjlerne har stået. For denne tolkning taler også at lerpladen ikke er særlig plan på tværs, hvor den buer noget. Ovenkammeret har så ligget øst for den her bevarede del og er gået til på et eller andet tidspunkt, fordi det har ligget noget højere.

Den sidste tolkningsmodel synes at være den mest sandsynlige.

8. Datering

Ovntypen i sig selv giver ikke nogen særlig præcis datering, da typen kendes fra et stort område af den nordvestlige og centrale del af Europa, og samtidig har typen været anvendt ganske langt tilbage i tiden såvel som en stor del af middelalderen. Typen benævnes som værende keltisk, hvilket siger lidt om de kulturelle rødder tilbage i tiden. Dateringen og udbredelsen er nærmere omtalt i Birgit Als Hansen og Morten Aaman Sørensens artikel *Baggrund for rekonstruktionen af ovnene i 1987* i dette skrift, hvor en række centrale parallelfund og deres dateringer er gennemgået.

Analysen af keramikken fra de to ovne og arbejdsområderne viser ikke nogen forskel af betydning. Hverken typologisk eller teknologisk er der tilsyneladende ikke nogen større forskelle i materialet. Dette kan enten være et udtryk for, at pladsen kun har været i brug i relativ kort tid, eller at vor pottemager har været konservativ og ikke har taget nye karformer eller forbedret teknologi til sig. Hvad der er det rigtige, får vi nok aldrig at vide; men generelt må man nok sige, at smagen og efterspørgslen har

krævet, at en pottemager ikke bare har kunnet leve den samme vare igennem årtier, uden at der i hvert fald også kom nye ting til.

Det er meget usikkert, ja næsten umuligt at sammenligne med andet keramisk materiale i nærheden for at få en datering, idet de fleste andre fundkonstellationer har en betydeligt mere usikker datering. Det vil i meget højere grad være ovenfund som dette, der vil komme til at udgøre en del af den fremtidige ryggrad for kronologien inden for den middelalderlige keramik. Et lille lyspunkt er der dog, idet man ved undersøgelserne af et middelalderligt borganlæg ude i Halkær Å fandt et større antal af de skåle, som er et karakteristisk islæt blandt de potter, som blev brændt i ovnene ved Barmer; se den særskilte artikel om keramikken.⁴ Voldstedet, kaldet Hedegaard eller Halkær, ligger kun omkring 10 km syd for Barmer og er sidst i 1980'erne blevet dendrokronologisk dateret til at være blevet anlagt i 1370-90.⁵

Det tynde skelet af grene, som ovenkappen har været bygget op over, og som forkullede under brændingen, afgiver det bedst tænkelige materiale til en C-14-datering. Grenene har nødvendigvis måttet være friske for overhovedet at kunne anvendes, og da deres lille tværmål angiver, at det er ganske unge grene, der er brugt, er flere af de faktorer elimineret, som normalt er med til, at C-14-dateringerne viser et ældre anlæggesestidspunkt end det reelle.

Fra oven I er der bearbejdet tre prøver af forkullet træ fra ovenkappens skelet.

K 4647 har som resultat givet 680 ± 50 C-14-år før 1950, kalibreret ved ± 1 std. dev. (Stuiver et al. 98): 1280-1390 e.Kr. Kal.

K 4648 har som resultat givet 600 ± 50 C-14-år før 1950, kalibreret ved ± 1 std. dev. (Stuiver et al. 98): 1300-1400 e.Kr. Kal.

K 4649 har som resultat givet 610 ± 50 C-14-år før 1950, kalibreret ved ± 1 std. dev. (Stuiver et al. 98): 1300-1400 e.Kr. Kal.

Fra oven II er der bearbejdet én prøve af forkullet træ.

K 4650 har som resultat givet 550 ± 50 C-14-år før 1950, kalibreret ved ± 1 std. dev. (Stuiver et al. 98): 1320-1440 e.Kr. Kal.

Disse C-14-dateringer placerer med andre ord ovenene i 1300-årene. Fundkonteksten gør, at man må antage, at de fire dateringer er samtidige, hvilket også bliver godtaget ved et statistisk t-test. Gennemsnittet er 610 ± 25 C-14-år før 1950, kalibreret ved ± 1 std. dev. (Stuiver et al. 98): 1305-1395 e.Kr. Kal.⁶ Denne datering stemmer meget godt overens med det formmæssigt helt tilsvarende keramiske materiale fra det nærvæd liggende middelalderlige voldsted Hedegaard, som er dendrokronologisk dateret til mellem 1370 og 1390. Se nærmere herom i artiklen om Keramikken fra Barmer.

Den ens keramik fra de to ovne og C-14-dateringerne antyder endvidere, at de er mere eller mindre samtidige.

Noter

1. Kock 1989 s. 10.
2. Barmer by, Sebber Sogn, Slet Herred, Nordjyllands Amt. Aalborg Historiske Museum jr. nr. 1623.
3. Vedbestemmelse udført af Nationalmuseet. Jr. A 6684. Se brev

i beretning AHM jr. 1623.

4. Liebgott 1984 s. 43.
  5. Hyldgård 1988; Rousell 1939; Rousell 1947; Arkæologiske udgravninger i Danmark 1989 s. 267-268.
  6. C-14-prøverne er i august 2000 blevet omkalibreret af Kaare Lund Rasmussen, Kulstof-14-Laboratoriet, Nationalmuseet.
- * Foto: Forfatteren 1985.

Litteratur

Arkæologiske udgravninger i Danmark 1989 (red. Rigsantikvarens Ar-

kæologiske Sekretariat), 1990.

Kock, Jan: Ler i flammer. *Skalk* 1989:3, s. 10-15.

Liebgott, Niels-Knud: *Danmarkshistorien, Middelalderen. Land og by*, København 1984.

Rousell, Aage: En middelalderlig jysk Træborg. *Fra Nationalmuseets Arbejdsmark* 1939, s. 55-58.

–: Middelalderborgen ved Halkær. *Fra Nationalmuseets Arbejdsmark* 1947, s. 73-79.

Hyldgård, Inger Marie: Hedegård – et træbygget borganlæg fra 1300-tallet. *hikuin* 14, 1988, s. 252-260.